

показва с блясък, как прочитът „отвътре“ не е стерилено приложение на модни идеи, а изходна точка към извличане на нов и по-богат смисъл от класически творби на нашата литература чрез поставянето им в нови смислови контексти. Зашто прочитът „отвътре“ не е останал „затворен“, той е поставил творбата в богат литературно-исторически и културно-исторически контекст — от контекста на „септемврийската литература“ до контекста на обредната архаика. Обогаден от тях, романът „Хоро“ обогатява нашето разбиране и за самата септемврийска литература, и за националния фол-

клорно-обретен комплекс. Иманентният подход се прелива в трансформационния, литературно-процесуалния, намерено е пълноценно равновесие на синхрония и диахрония, „поетиката“ става „историческа“.

В този смисъл книгата на Радосвет Коларов е не само синтез на едно зряло индивидуално литературоведско развитие, но и разкрива нови методологически хоризонти за нашата литературна наука.

Светлозар Игвоз

„БЪЛГАРИЯ, ИТАЛИЯ И БАЛКАНИТЕ. ОБЩЕСТВЕНО-ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНО-ЕСТЕТИЧЕСКИ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ XV—XX ВЕК“. СБОРНИК. С., БАН, 1988. 367 с.

Включените в сборника доклади и съобщения бяха изнесени на IV българо-италианска конференция, състояла се през май 1984 г. в София. В уводните думи към изданието проф. Георги Димов, ръководител на конференцията, изтъкна, че през последното десетилетие сътрудничеството между италианските и българските учени в областта на обществознанието се оказало много ползотворно. Като цяло представените материали поставят редица въпроси от културно-естетически характер, дават широка картина на взаимоотношенията между България и Италия, предимно за периода XV—XX в. Някои от тях се базират на архивни извори от италиански хранилища и се въвеждат за пръв път в научно обръщение. Изследванията могат да бъдат полезни за по-нататъшни проучвания от културно-исторически характер. В заключение проф. Димов изрази надеждата си, че традицията на научно общуване между български и италиански учени ще се задълбочава и разширява с цел подобро взаимно опознаване на двата народа на фона на общоевропейския духовен процес.

Докладите и съобщенията в сборника (41 на брой) разглеждат две основни теми: итало-българските релации от периода на Ренесанса и итало-българските политически и културни връзки през втората половина на XIX—XX в.

В началото на изданието са поместени няколко изследвания, които обхващат античността и средновековието и са един вид въвеждащи в сферата на българо-италианските взаимоотношения през вековете. Ив. Дуйчев прави преглед на римското присъствие в сегашните български земи, наблюдайки на градоустройството и пътищата, на търговските връзки през средновековието на италианските градове-републики, както и на мястото на България между Рим и Цариград. Отделено е място и на католицизма в българските земи, а в един по-късен период — и на гарибалдийското движение и участието на българи в него. В доклада на Д. Ангелов на тема „Българското богомилство и италианският катаризъм“ се наблюдава на известията за богомилството и катаризма в Италия. Авторът разглежда типологичната връзка между двете учения, пътищата на проникване на богомилството в Ломбардия и Сицилия, както и някои специфични на катаризма, които се схващат като продължение на дуализма на италианска почва. Във връзка с богомилството е и темата на Б. Пейчев. Той раз-

глежда творчеството на италианския абат Йоаким от Фиоре и историко-географските му описания, съчетани със съвременното му гледище за богомилството, което по негово време е разпространено на Апенинския полуостров. В плана „традициноноваторство“ В. Търкова-Занмова и Ан. Милтенова анализират данни от паметници от официалната и главно от нивозата литература, в които е отразено културното общуване между България и Рим, както и мястото на българската държава сред „световните царства“. Потърсена е трайността на българската държава и книжовна традиция между „двата Рима“ — Древния Рим и Цариград.

Докладът на С. Грачоти — с подчертано приносен характер — ни въвежда в културно-исторически проблеми, които са плод на ренесансовите идеи в Италия. Авторът разглежда легендарната традиция за св. Иероним, на фона на делото на Константин-Кирил като създател на един основен славянски език, стоящ в основата на останалите славянски езици. Въз основа на този анализ италианският учен достига до мисълта, че полският ерудит Грцинци и някои други негови източници, свързвайки българския език с черковнославянския, черпят от една италианска традиция. Направен е широк екскурс върху терминологията, употребявана до XVI в. в Европа, включително и в Италия, за черковнославянския език.

Друга група от доклади обхваща проблема за присъствието на българите в италианската ренесансова книжнина (XV—XVII в.). Р. Пикно поставя въпроса за издаване на български език на откъси от обемистия труд на Цезар Бароний „Църковни анализи“ (XVII в.), които съдържат множество свидетелства за историята на българите и тяхната църква. Авторът сравнява Барониевата информация с тази от текстовете на последователите му Паджи и Манси. Анализирани са изворната база на тях автори, свързана с християнизацията в България и Кирило-Методиевото дело. От своя страна Е. Сгамбати разглежда някои предлозици на Бароний от XIV—XV в.: Дандоло, анонимен автор, Пиколомини, Биондо, Бонфини, Сабелико, Гуанино и др., които третират българската история в трудовете си. На места са дадени откъси от самите им текстове. С подобна тема е и съобщението на Р. Занмова, която се спира на формирането на съвременната историография у италианските книжов-

ници от Кватроченто и мястото на българската история в нея. Изтъква се специалният интерес към Балканския регион и християнското му население, подчинено на османските завоеватели. Както Стамбати, така и Заимова стигат до заключението, че присъствието на българите в италианската историография от XV в. е подчинено на целенасочения хуманитарен интерес на отделни автори, както и на търкуванията на съвременността. Пак във връзка с хуманитарните интереси на италианските ерудити е изследването на Дж. Дел'Агата върху едно описание на Османската империя (края на XVII и началото на XVIII в.), съхранявано в държавния архив на Лука. Неговият автор Федерико Бурламаки е посветил и няколко части на историята и географията на българските земи. Дел'Агата е направил преглед на съдържанието и на познанията на италианския географ, като подчертава необходимостта от публикуване на цялостния текст на описанието с оглед по-пълно установяване на изворовата му база.

В съобщението на П. Данова е направен кратък преглед на българската тема в италианската ренесансова книжнина и живопис през втората половина на XV и XVI в. Под въсем друг ъгъл е разгледан „италианският ренесанс“ в материална на Г. Димов. Тук не става дума за българска проблематика в италианската литература, а за българския учен и основоположник на културната история у нас Ив. Шишманов и оценката му за ренесансовите творци Данте, Петрарка, Бокачо, Макпазели, Аросто, Тасо. Изтъкнати са широките познания на Шишманов, аналитичното му мислене и приносет му в областта на младата българска литературна наука.

Съобщенията на Г. Данчев и Г. Нешев обхващат някои събития от XV в., свързани с историческата съдба на българите от това време. Първото от тях хвърля светлина върху съдържанието на шест документа от Секретния архив на Ватикана, фонд „Боргезе“, свързани с дейността на двама от организаторите на Първото търновско въстание (1598 г.) Павел Джорджич и търновския епископ Дионисий Рали. Второто разкрива някои страни на ферарофлорентинските преговори за уния (XV в.) и ролята на Григорий Цамблак, Иоан VIII Палеолог и цариградския патриарх Йосиф II.

Пътписната литература, която в жанрово отношение стои по-встрани от историографията, е често пъти използвана като извор на информация. В случая М. Йонов е сравнил данните от някои италиански пътни бележки и релации (XVI в.) с факти от турски официални документи във връзка с промени в селското стопанство на българите, земеделието и някои демографски процеси.

Не е възможно да говорим за италианско-български релации през XV—XVI в. и да поднимем проблема за католицизма в българските земи и ролята на Конгрегацията за разпространение на вяратата. В разглеждания тук сборник Е. Вечева поставя въпроса за католическата църква и българската народност през XVII в. Лишена от държавна организация, българската народност продължава да се развива като единна етническа общност през вековете на османската власт. Разгледани са някои страни от проблема за народностното съзнание у българските католици, приложена е таблица с данни за българи, учили в католически колежи в Италия. От своя страна Б. Димитров се спира на

българския католик Петър Богдан Бакшев и политическите му възгледи, рожба на средновековните и ренесансовите идеи. Поезията на павлиянските католици (XVIII—XIX в.) е обект на изследването на Кр. Станчев. Той се спира на два сборника с 31 стихотворни произведения, чиито главни образци по това време са преди всичко италиански, а езикът, на който са писани, е говоримият език на творците.

Единствено материалът на Др. Петров е на фолклорна тема. Авторът прави предположения за някои италиански отражения върху българския фолклорен образ на хайдушкия герой поп Мартин.

„Дубровник и българската култура“ е темата на съобщението на Св. Игов. Дубровнишката култура е разгледана като аванпост на балканската спрямо западната или като Slavia Romana и Slavia Orthodoxa. Представени са някои български теми и образи в далматинската литература (XVII в.), както и интересът на дубровнишките книжовници към фолклора на българите и на южните славяни.

Л. Минкова се спира на една доста интересна тема от българо-италианските научни връзки — кореспонденцията на Марин Дринов с Винкентий Макушев като извор за споменатите връзки през XIX в. Авторката разглежда личната кореспонденция между двамата учени, издирванията им в италианските архиви и библиотеки на документи за историята и културата на източните и южните славяни. Чрез този материал Минкова припомня, че изследователи като Дринов и Макушев са едни от първите (XIX в.), които са се насочили към италианските архивохранилища като едни от най-богатите в Европа, съхраняващи важни документи, свидетели на разнообразните общувания между Запада и Изтока.

Интересни за специалистите по икономическа история ще бъдат и докладите на В. Тонев и Е. Тодорова. Е. Тодорова представя десет наръчника по търговска практика от XIV—XV в., които допълват известните вече сведения с данни за по-важните търговски центрове на Балканите, износа и вноса на стоки, метрологията и топонимията за периода от средата на XII до средата на XV в. В. Тонев проследява италианското корабоплаване в Западно Черноморие през XVIII—XIX век. Авторът обособява два етапа: 1. XVIII в. — до 40-те години на XIX в.; 2. от 40-те години до края на XIX в. Италианското търговско присъствие е по-ограничено от това на Австрия, Англия и Франция, но то е перспективен начин за общуване между двата народа.

През втората половина на XIX в. след създаването на Кралство Италия и в резултат на стремежа на ръководните му кръгове да укрепят неговите международни позиции, българо-италианските отношения навлизат в нов етап. В доклада си „Италия и Източният въпрос през 60-те години на XIX в.“, въз основа на италиански, дипломатически документи, Л. Генова разглежда да косвената връзка между Итальяния въпрос и Италианския въпрос, а така също и отношението на италианските представители към Източния въпрос, по време на международни срещи. Италия не остава равнодушна и към турските зверства от 1876 г. Йоно Митев представя дейността на италианския посланик в Истанбул граф Луджиди Корти в защита на българите. Съгласно с инструкциите

на своето правителство той отправя протест пред Портата и дава гласност на събитията в родината си.

Италианските дипломатически документи дават ценни сведения и за проблемите в новосъздадената българска държава. В доклада „Италия и етническите и религиозни малцинства в Княжество България, 1870—1886 г.“, позовавайки се на богат фактологически материал, Армандо Питасо проследява позицията на официалните италиански представители към политиката на българските правителства спрямо мюсюлманите, гърците, румъните и еврейте в България. Като използва изобилен архивен материал, Ф. Гуида в подробности разкрива отношението на Италия към Румелийската криза през 1885—1887 г. Макар и понякога резервирано, италианското правителство, повлияно от националноосвободителното и националнообединителното движение на своя народ, дава подкрепа си за Българската кауза през всички перипетии, свързани със Съединението, Сръбско-българската война, детронирането на Батенберг, избора на Фердинанд за български княз. Рита Толмео разглежда международните усложнения, породени от политическите и финансови затруднения на България, във връзка с построяването на железниците през периода 1879—1889 г. Проблемът е представен на основата на документи, съхранявани във Върховното министерство в Рим. В началото на века италиански дипломати, журналисти и политици проявяват интерес и към македонския въпрос. Марко Дого издава техните виждания относно националната принадлежност на славяните в района и прави анализ на използваната от тях информация. В доклада си „Италия и приемането на България в ОХ“ Вл. Топалов разкрива подкрепата на Италия за преодоляването на затрудненията при приемането на България в международната организация.

По време на Четвъртата международна среща бе обърнато внимание и на културните контакти между двете страни. Бе разгледано влиянието на някои преводи творби върху българската общественост през Възраждането и тяхното значение.

От 1852 г. датира преводът на български език на творбата на Голдони „La Pamela Maritata“, публикуван в „Цариградски вестник“. Във връзка с него Р. Платоне е направила преглед и на ранните преводи на други езици, както и на влиянието на гръцкия превод върху българския. Статията на В. Спасова е посветена на характера и съдържанието на „Тъмниците ми“ на С. Пелико, коментира българския превод на Драган Цанков от 1874 г., отзивите и оценките за книгата на Пелико по страниците на българския периодичен печат.

Няколко доклада се занимават с взаимните връзки и влияния в областта на литературата. М. Цанева прави анализ на „Италия“ на Иван Вазов (1884) — първата стихосбирка, с която българската поезия излиза извън границите на родната действителност, разчупва рамките на националнопоетическия модел. В доклада „Поетът Леопарди в идейно-естетическия свят на Иван Вазов и Теодор Траянов“ И. Ариаудова проследява отношението на българската културна общественост към италианския поет и прави анализ на две малкоизвестни стихотворения (Ив. Вазов, 1882 г. и Т. Траянов, 1933 г.), посветени на Леопарди.

В своето изложение Г. Савев обособява отделните етапи на влияние на италианската драматургия върху българския театър и положително преценява нейното значение за професионализирането и модернизирването му.

Тези влияния не са само едностранни. Италия проявява внимание не само към политическите събития в България, но и към културния ѝ живот. Интересни са сведенията за преводите и изследванията върху Н. Лилиев в Италия. Алда Джамбелука-Косова прави анализ на фойнично-стилистичните структури в творчеството на поета: алитературни фигури и асонансни съчетания, които пораждат музикалността на неговия стих и създават проблеми при представянето му на италиански. Докладът на Асен Марчевски „Българската литература в Италия и някои проблеми на превода“ показва големия интерес към българското народно творчество и художествената литература. За периода 1883—1983 г. са преведени около сто заглавия — романи, сборници с разкази, стихосбирки, антологии. Именно с цел засилване на културните връзки между двете страни през 1931 г. в Рим се създава „Италиано-българска асоциация“. Джузепе Монасграти разкрива личния принос на Еудженио Морели за увеличаване на популярността и влиянието на Асоциацията и характера на издаваното в Рим списание „България“.

Италианската история и култура е интересувала и Георги Димитров. Атанас Стойков дава сведения за пребиваването му в Италия през 1921 г. и за отношението му към борбата на прогресивните сили в страната срещу фашизма.

В сборника намират място и статии, посветени на отношенията в областта на живописата. В. Динова-Русева представя българските художници, възпитаници на италианските художествени академии за периода от 40-те години на XIX до началото на XX в., а така също и делото на италианските майстори в България. В „Българо-италиански контакти в изобразителното изкуство между двете световни войни“ В. Братанова разкрива желанието на българските творци да се приобщат към съвременното изкуство. Дава сведения за техни специализации и изложби в Италия, за културни прояви на италиански художници в България.

Взаимни контакти и влияния се откриват и в областта на седмото изкуство. Соня Александрова представя италианското кино в България, спира се подробно на българските филми, представени в Италия, на съвместни продукции. Дава сведения за български филми, участвували в международните фестивали в италианските градове.

В заключение бихме изтъkali, че представеният сборник с изследвания върху българо-италианските обществено-исторически и културни взаимоотношения (XV—XX в.) определено дава своя принос в областта на културната история и, от друга страна, разширява хоризонтите на взаимното сътрудничество между българските и италианските учени. Издания от такъв характер за сетен път доказват необходимостта от международен научен обмен, чрез който най-рефлексно изпъкват връзките между отделните народи и култури на фона на европейския културно-исторически процес.

Рая Заимова
Магделина Георгиева